

ROZWÓJ USŁUG DLA ROLNICTWA I OGRODNICTWA W POLSCE

Wioleta Sobczak, Dawid Olewnicki

Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. Lilianna Jabłońska

Słowa kluczowe: usługi dla rolnictwa, usługi dla ogrodnictwa, działalność usługowa
Key words: services for agriculture and horticulture, service activities

S y n o p s i s. Na podstawie wyników badań zaprezentowano rozwój rynku usług dla rolnictwa i ogrodnictwa w Polsce. Badano liczbę podmiotów działających w tej branży, zakres ich działania, a także zainteresowanie korzystaniem z ofert firm usługowych przez potencjalnych nabywców. Materiałami źródłowymi były dane GUS oraz wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród właścicieli gospodarstw rolnych i ogrodniczych. Przeprowadzone badania wykazały, że liczba przedsiębiorstw oferujących usługi dla sektora rolnego systematycznie wzrasta. Ich rozwój jest odpowiedzią na wzrost zainteresowania korzystaniem z ofert tego typu firm przez producentów rolnych, a na zainteresowanie korzystaniem z usług wpływ ma wiele czynników, m.in. wykształcenie właścicieli gospodarstw, rodzaj prowadzonej produkcji.

WSTĘP

Rozwój sektora usług jest jednym z ważniejszych wyznaczników rozwoju społeczno-gospodarczego każdego państwa. Często jest uznawany jako wskaźnik zmian społecznych, cywilizacyjnych i ekonomicznych [Kołodziejczak 2010]. W ostatnim 50-leciu zaobserwowano znaczny rozwój tego sektora gospodarki we wszystkich gałęziach i działach. Widoczne to jest przede wszystkim w krajach wysoko rozwiniętych, których gospodarki w głównej mierze funkcjonują w oparciu o usługi. Potwierdzeniem tego jest rynek Stanów Zjednoczonych, gdzie w branży usługowej zatrudnionych jest ponad 76% ogółu pracujących [Mudie, Cottam 1998]. Przyczyn wzrostu znaczenia branży usługowej w gospodarce należy doszukiwać się m.in. we wzroście konkurencyjności, a także złożoności współczesnej gospodarki. Specjalizacja poszczególnych dziedzin gospodarki zmusza przedsiębiorstwa do podejmowania decyzji o współpracy z wyspecjalizowanymi firmami usługowymi [Duszyk, Grad 2011]. Korzystanie z usług firm w wielu przypadkach obniża koszty przeprowadzanych działań [Jabłonka i in. 2010]. Jest to możliwe dzięki występowaniu efektu skali [Glabiszewski, Sudolska 2009], który sprawia, że podmioty świadczące usługi są w stanie zaoferować niższe koszty wykonania usług związanych z produkcją lub obrotem w porównaniu do samodzielnego wykonania tych zadań przez jednostki je zlecające [Chlebicka, Strzębicki 2009]. Ponadto, korzystanie z wyspecjalizowanych podmiotów usługowych,

dzięki bliskim związkom może przyczynić się do zmniejszenia kosztów transakcyjnych związanych z koordynacją poszczególnych etapów tworzenia dobra (w tym przypadku wykonania usługi). Ich istotność podkreśla się w teorii kosztów transakcyjnych [Kraciuk 2012], będącej istotnym elementem nowych nurtów ekonomii instytucjonalnej, w której zamyśle dążenie do ich oszczędności staje się podstawową przyczyną zróżnicowania form zarządzania transakcjami i zawiązywanymi kontraktami [Daniłowska 2007]. Wzrost popytu na usługi jest notowany także w Polsce, również na te skierowane do sektora rolniczego i ogrodniczego [Komarnicki 2011]. Szczególną funkcję pełnią usługi związane z procesami wytwórczymi, choć w coraz większej skali znaczenia nabierają również te związane z procesami bytowymi, kulturowymi i oświatowymi [Kondratowicz-Pozorska 2008]. Odpowiedzią na to jest rosnąca liczba przedsiębiorstw świadczących usługi w tym sektorze. Stają się one jednym z elementów produkcyjnej obsługi tego obszaru. Swoim zasięgiem obejmują nie tylko osoby fizyczne, lecz także przedsiębiorstwa, organizacje i instytucje, które pomimo że znajdują się poza gospodarstwami, uczestniczą poprzez swoją działalność w procesach produkcyjnych [Talarek 2008]. Rozwój usług w sektorze rolno-ogrodniczym jako czynnik stymulujący wzrost efektywności produkcyjnej powinien w przyszłości przełożyć się na rozwój ekonomiczny nie tylko gospodarstw indywidualnych, lecz także całej gospodarki rolnej w Polsce [Kołodziejczak 2011]. Należy też podkreślić, że rozwój sektora usługowego pozytywnie wpływa na rozwój gospodarstw z nich korzystających oraz na poprawę sytuacji ekonomicznej nierentownych gospodarstw, które tworzą małe placówki świadczące usługi. Przyczyniają się one tym samym do wzrostu przedsiębiorczości na tych obszarach [Radwan 2006]. Obecnie usługi skierowane do sektora rolnictwa pełnią wiele funkcji. Wśród najważniejszych należy wskazać funkcję innowacyjną, kooperacyjną i dochodową. Ponadto, usługi stają się rozwiązaniem częstego problemu, jakim jest niewystarczające wyposażenie gospodarstw, pełniąc tym samym funkcję podtrzymującą produkcję rolniczą. Istotną rolę pełnią usługi na terenach uprzemysłowionych, na których największy udział mają gospodarstwa mające zdwersyfikowane źródła dochodów, a sektor rolny cechuje się znacznie większym rozdrobnieniem w porównaniu do pozostałej części kraju [Radwan, Wadoń 2011].

MATERIAŁ I METODYKA BADAŃ

Wyniki badań zaprezentowane w opracowaniu przygotowano na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród 100 właścicieli gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstw ogrodniczych specjalizujących się w uprawach sadowniczych i warzywniczych na terenie województwa mazowieckiego w 2013 roku. Wykorzystano także wyniki badań empirycznych uzyskanych z Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej (PKD). Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące m.in. wielkości gospodarstwa, rodzaju prowadzonej produkcji, częstotliwości korzystania z usług, zakresu prac powierzanych firmom zewnętrznym, a także planów rolników dotyczących współpracy z przedsiębiorstwami usługowymi. Analizie poddano podstawowe zagadnienia, tj. liczbę gospodarstw korzystających z usług, częstotliwość korzystania z usług, związane z tym koszty, a także czynniki wpływające na podjęcie decyzji odnośnie korzystania z usług. Dane te analizowano, uwzględniając zróżnicowanie badanej grupy pod względem wielkości gospodarstw, okresu ich funkcjonowania, profilu produkcji oraz wieku i wykształcenia właścicieli. Wśród analizowanych zagadnień znalazły się plany rolników i ogrodników odnośnie korzystania z ofert firm usługowych. Ze względu na zmianę sposobu

rejestracji liczby podmiotów gospodarczych w Polsce zawartych w PKD, która nastąpiła od 2009 roku, w pracy zaprezentowano zmiany w liczbie przedsiębiorstw usługowych z sektora rolnego począwszy od tego roku do 2012 roku. Uwzględnienie wcześniejszych lat było niezasadne ze względu na nieporównywalność danych.

W pracy zastosowano metody matematyczno-statystyczne. Wykorzystano narzędzia, techniki i metody wielowymiarowej analizy porównawczej, a także analizy wielkowymiarowej uwzględniające metody statystyki opisowej analiz zależności i metod grupowania. Ze względu na zestawienie w analizach cech ilościowych (m.in. okres prowadzenia gospodarstwa, jego wielkość, wiek właściciela) z cechami jakościowymi (chęć korzystania przez rolników z usług firm zewnętrznych) w analizach wykorzystano metody statystyki chi-kwadrat. W celu zbadania zależności określono cztery współczynniki kontyngencji: współczynnik ϕ Yula, współczynnik T Czuprowa, współczynnik V Cramera oraz współczynnik kontyngencji P Pearsona.

WYNIKI BADAŃ – ZMIANY NA RYNKU USŁUG W SEKTORZE ROLNYM

Popyt na usługi skierowane do sektora rolno-ogrodniczego znacznie wzrasta, jednocześnie rośnie liczba przedsiębiorstw specjalizujących się w świadczeniu usług w tym zakresie [Tabor, Kuboń 2010, Komarnicki 2011]. Stwierdzenia te znajdują odzwierciedlenie w przeprowadzonych badaniach, według których w latach 2009-2012 nastąpił rozwój sektora usługowego skierowanego do rolnictwa i ogrodnictwa. Był on szczególnie istotny w przypadku podmiotów prowadzących działalność usługową wspomagającą produkcję roślinną. Coroczny wzrost liczby przedsiębiorstw specjalizujących się w tych działaniach w konsekwencji spowodował, iż w 2012 roku na terenie kraju funkcjonowało ponad 70% więcej podmiotów oferujących usługi w tym zakresie niż w 2009 roku. Analogiczna sytuacja wystąpiła na terenie województwa mazowieckiego, w ciągu analizowanego czterolecia liczba firm usługowych wzrosła ponad 1,7 raza (tab. 1.). Na podobnym poziomie nastąpił rozwój gałęzi sektora usługowego specjalizującego się w działalności następującej po zbiorach. Wspomniany rozwój spowodował, iż w 2012 roku na obszarze naszego kraju funkcjonowało o 140 więcej podmiotów tego typu niż na początku okresu objętego badaniami. Wraz ze wzrostem liczby firm usługowych na terenie Polski rozwój tej gałęzi sektora usługowego nastąpił również na terenie województwa mazowieckiego, aczkolwiek dynamika zmian w tym przypadku nie była tak wyraźna. Wśród przedsiębiorstw sklasyfikowanych w PKD i świadczących usługi dla sektora rolnego w analizowanym okresie znalazły się również firmy prowadzące działalność wspomagającą chów i hodowlę zwierząt. Jednak w przeciwieństwie do poprzednio omówionych podmiotów, nie wykazywały one w analizowanym okresie istotnych zmian w swojej liczebności zarówno w skali kraju, jak i województwa mazowieckiego. Istotnym rodzajem usług powiązanych z sektorem rolnym, a w szczególności ogrodnictwem, jest działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni. Pozytywne zmiany poziomu zamożności społeczeństwa przyczyniają się do wzrostu zainteresowania ofertami przedsiębiorstw świadczących usługi zagospodarowania terenów zieleni [Matejek 2009]. Potwierdziły to przeprowadzone badania, które wykazały że w latach 2009-2012 liczba przedsiębiorstw świadcząca tego rodzaju usługi sukcesywnie rosła, w 2012 roku było zarejestrowanych 8745 firm oferujących działania związane z zagospodarowaniem terenów zieleni, czyli o 25% więcej niż w 2009 roku. Pomimo ogólnego rozwoju tej gałęzi usług z sektora ogrodniczego, dynamika zmian w poszczególnych latach była coraz mniejsza. Obserwowane zjawisko może wynikać ze stopniowego nasycenia rynku firmami oferującymi

usługi zagospodarowania terenów zieleni, czyli podaż może przekraczać obecny popyt. Jak podkreślił Dawid Olewnicki [2010], szczególny rozwój tego rodzaju usług nastąpił w Polsce w pierwszej i na początku drugiej połowy minionej dekady.

Tabela 1. Liczba podmiotów na rynku usług w sektorze rolnym w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2009-2012

Wyszczególnienie		Dane dla Polski w roku				Dane dla województwa mazowieckiego w roku			
		2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną	liczba	5124	5543	6789	8716	622	652	797	1180
	dynamika [%]	-	8,18	22,48	28,38	-	4,82	22,24	48,06
Działalność usługowa następująca po zbiorach	liczba	205	229	268	345	29	29	38	41
	dynamika [%]	-	11,71	17,03	28,73	-	0,00	31,03	7,89
Działalność usługowa wspomagająca chów i hodowlę zwierząt gospodarskich	liczba	2917	2918	2862	2885	376	384	392	399
	dynamika [%]	-	0,03	-1,92	0,80	-	2,13	2,08	1,79
Działalność związana z zagospodarowaniem terenów zieleni	liczba	6976	8080	8165	8745	1285	1470	1434	1528
	dynamika [%]	-	15,83	1,05	7,10	-	14,40	-2,45	6,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

ZAINTERESOWANIE KORZYSTANIEM Z USŁUG WŚRÓD ROLNIKÓW I OGRODNIKÓW

Pomimo tego, iż sektor usług rolno-ogrodniczych w Polsce sukcesywnie się rozwija, to zainteresowanie rolników i ogrodników korzystaniem z ofert firm usługowych jest znacznie mniejsze niż w krajach Unii Europejskiej [Kołodziejczak 2011]. Wśród rolników objętych badaniem 57% deklarowało, że wspomaga produkcję rolniczą, w tym ogrodniczą, korzystając z usług. Wśród liderów w tym zakresie znaleźli się właściciele gospodarstw o profilu rolniczym prowadzący zarówno uprawy roślinne, jak i chów zwierząt, którzy w 83% wskazali, że prowadząc produkcję, zlecają część prac podmiotom usługowym. W przypadku gospodarstw ogrodniczych współpracę z firmami usługowymi najczęściej, bo w 63% przypadków, podejmowali sadownicy.

Badania przeprowadzone przez Magdalenę Talarek [2008] i później przez Sylwestra Tabora i Macieja Kubonia [2012], potwierdzają, że największym zainteresowaniem wśród rolników cieszyły się usługi mechanizacyjne, transportowe oraz naprawy maszyn. Podobne zależności zaobserwowano w badanej grupie gospodarstw, których właściciele najczęściej korzystali z usług związanych z naprawą maszyn i urządzeń niezbędnych podczas prac prowadzonych w ich gospodarstwie. Usługi naprawy maszyn i urządzeń wykonane w pro-

dukcji roślinnej lub chowie zwierząt stanowiły 27% wszystkich usług, z których skorzystali respondenci. Wśród tych najpopularniejszych znalazły się również usługi badania gleby oraz materiału roślinnego (ich udział stanowił 22%). Znacznym zainteresowaniem wśród rolników cieszyły się również usługi wynajmu sprzętu przeznaczonego do zbioru plonów (19% wszystkich usług) oraz usługi dotyczące cięcia drzew i krzewów owocowych, z których korzystało 14% badanych gospodarstw. Pozostałe 18% przypadło (odpowiednio po 9%) na korzystanie z usług dodatkowych ubezpieczeń oraz doradztwa w zakresie ekonomiczno-finansowym. Zainteresowanie korzystaniem z usług przez rolników było różne w poszczególnych gospodarstwach. W przypadku analizowanych gospodarstw prace związane z prowadzoną produkcją zlecali rolnicy prowadzący produkcję na obszarze 5,1 ha do 45 ha, gdzie ponad 60% z nich powierzało podmiotom usługowym zadania bezpośrednio lub pośrednio związane z produkcją. Jak wykazały przeprowadzone badania, najlepszą grupą docelową dla przedsiębiorstw świadczących usługi dla sektora rolnego oraz ogrodniczego mogą być rolnicy prowadzący produkcję mieszaną, czyli zarówno roślinną jak i zwierzęcą. Aż 83% respondentów ukierunkowanych na taką produkcję prowadzi współpracę z firmami usługowymi. Wśród właścicieli gospodarstw prowadzących produkcję wyłącznie ogrodniczą najczęściej prace w swoim gospodarstwie firmom zewnętrznym zlecają sadownicy, którzy w 63% przypadków korzystają z usług firm zewnętrznych. W głównej mierze powierzają oni prace związane z analizą materiału roślinnego oraz cięciem drzew i krzewów owocowych. Bardzo podobna sytuacja miała miejsce w gospodarstwach warzywniczych, z których aż 61% zleca część prac wyspecjalizowanym podmiotom.

Uwzględniając okres funkcjonowania gospodarstw zauważono, że największą grupą nabywców usług są właściciele gospodarstw, którzy prowadzą produkcję więcej niż 6 lat, jednak nie dłużej niż 15 lat – ponad 64% z nich wskazało, że prowadząc gospodarstwo korzysta z usług firm zewnętrznych. Zaskakujące jest to, iż większość gospodarstw (62%), których obecni właściciele prowadzą je do 5 lat, nie korzysta z usług. Wydawać by się mogło, że to właśnie ta grupa respondentów ze względu na krótki okres prosperowania będzie najczęściej korzystała z firm usługowych, które wspomogą młodych rolników w prowadzeniu gospodarstwa. Inny stan rzeczy niż zakładany może wynikać z faktu, iż właściciele tych podmiotów po nabyciu gospodarstw skorzystali ze wsparcia finansowego Unii Europejskiej, które umożliwiło im wyposażenie gospodarstwa w takim stopniu, iż stali się samowystarczalni.

Zapotrzebowanie i korzystanie z usług zbadano również pod kątem zależności względem wieku właścicieli. Badania wykazały, że zainteresowanie korzystaniem z firm usługowych było największe wśród producentów w wieku od 51 do 60 lat. Wśród nich aż 71% korzystało z usług skierowanych dla sektora rolnego. Ta forma wsparcia gospodarstw w prowadzonych działaniach była popularna także wśród rolników mających powyżej 41 lat a nie więcej niż 50 lat – ponad 60% z nich wskazało, że prowadząc produkcję rolniczą, zleca zadania firmom zewnętrznym.

Analizując zainteresowanie korzystaniem z ofert firm usługowych przez właścicieli gospodarstw rolnych, w tym ogrodniczych, zwrócono również uwagę na częstotliwość występowania tego zjawiska. Wyniki badań jednoznacznie wskazały, że gospodarstwa posiadające mniejszą powierzchnię rzadziej korzystały z ofert firm usługowych. W gospodarstwach o powierzchni od 1 ha do 5 ha rolnicy korzystali z usług w 50% przypadków jedynie raz w roku, przy czym były to głównie prace związane z zbiorem plodów rolnych i ogrodniczych. Wraz ze wzrostem powierzchni, na której prowadzono produkcję rolniczą lub ogrodniczą, częstotliwość korzystania z usług wzrastała. Potwierdzeniem tego jest fakt, iż w grupie gospodarstw o powierzchni od 5 ha do 15 ha ponad połowa zlecała prace

firmom usługowym do 4 razy w roku, zaś właściciele gospodarstw o powierzchni od 45,1 do 75 ha korzystali z usług nawet 8-krotnie w ciągu okresu wegetacyjnego.

Proces tworzenia usługi jest ściśle związany z kosztami. Nie tylko z tymi bezpośrednio związanymi z wykonywaną produkcją, lecz także z tymi wynikającymi z podejmowania współpracy, zawierania kontraktów określanych jako koszty transakcyjne. Należy jednak podkreślić, że obie te grupy są ze sobą ściśle powiązane. Według teorii ekonomii, zmiany w kosztach transakcyjnych mają istotne znaczenie dla możliwości produkcyjnych. Obniżenie ich poziomu zmienia koszty produkcji, jednocześnie podnosząc poziom produkcji [Daniłowska 2007].

Aby określić zależność pomiędzy korzystaniem z usług przez właścicieli gospodarstw a zmianami w wysokości kosztów wykonania określonej czynności związanej z prowadzoną produkcją oraz towarzyszącymi temu kosztami transakcyjnymi, należałoby porównać koszty określonych prac ponoszone przez właścicieli w przypadku samodzielnego wykonywania danego zadania z kosztami korzystania z usług w tym zakresie. Wyniki analiz stałyby się kluczem do oszacowania alternatywnych form prowadzenia i zarządzania produkcją w badanych gospodarstwach. Jednak ze względu na brak pełnej rejestracji kosztów ponoszonych przez właścicieli badanych gospodarstw, nie było to możliwe. Warto przy tym zauważyć, że w poszczególnych gospodarstwach wystąpiły duże rozbieżności pomiędzy wydatkami związanymi z wykonywaniem danej usługi. W przeliczeniu na 1 ha prowadzonej produkcji były to różnice nawet 10-krotne. Przyczyn tego zjawiska należy doszukiwać się m.in. w różnicach jakości wykonywanych usług, częstotliwości wykonywania, kosztów jednostkowych usług wynikających z ofert firm je świadczących, a także samego szacowania tych wartości przez rolników. Mimo że żaden z właścicieli gospodarstw rolnych nie był w stanie jednoznacznie określić, w jakiej skali zmieniły się koszty wykonywania prac w jego gospodarstwie po podjęciu decyzji o współpracy z firmami usługowymi, to 9% rolników przyznało, że uległy one obniżeniu.

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA KORZYSTANIE Z USŁUG

Zgodnie z nową teorią ekonomii, popyt na dobra i usługi kształtują zarówno czynniki cenowe, jak i pozacenowe. Biorąc pod uwagę te drugie, należy wyraźnie podkreślić, iż pomimo wielu zmian zachodzących w polskim rolnictwie w ciągu ostatnich dwóch dekad, w dalszym ciągu obserwuje się wyraźne zróżnicowanie gospodarstw pod względem ich wielkości, z przewagą bardzo małych gospodarstw, a także pod względem mentalności ich właścicieli i otwarcia na wolny rynek. Istotne zatem staje się poznanie czynników determinujących chęć korzystania z ofert firm usługowych, aby w możliwie najlepszy sposób sprostać oczekiwaniom producentów.

Porównując cechy ilościowe, m.in. czas prowadzenia gospodarstwa, jego wielkość, wiek właściciela i jego wykształcenie, z cechami jakościowymi, takimi jak chęć korzystania przez rolników z usług firm zewnętrznych oraz częstotliwość zamawiania usług, wykorzystano metody statystyki χ^2 . Mając na uwadze wiek właścicieli gospodarstw oraz ich wykształcenie, można stwierdzić, że cechy te w niewielkim stopniu wpływają na korzystanie przez ankietowanych z usług specjalistycznych firm, a korelację pomiędzy tymi cechami należy uznać jako słabą. Jeszcze mniejsze znaczenie ma czas prowadzenia gospodarstwa oraz jego wielkość. Należy jednocześnie podkreślić, iż między częstotliwością korzystania z usług a wielkością gospodarstwa występowała umiarkowana bądź silna współzależność, z której wynika, że większe gospodarstwa, jeśli korzystały już z

Tabela. 2. Współzależność czynników wpływających na korzystanie z usług przez właścicieli badanych gospodarstw

Badane zależności	Współczynnik kontyngencji				
	Yule'a	T Czuprowa	V Cramera	P Pearsona	
Chęć korzystania z usług	czas prowadzenia gospodarstwa	0,17	0,12	0,17	0,17
	wielkość gospodarstwa	0,19	0,13	0,19	0,18
	wiek właściciela	0,30	0,22	0,30	0,30
	wykształcenie właściciela	0,22	0,14	0,22	0,21
Częstotliwość korzystania z usług	wielkość gospodarstwa	0,83	0,41	0,41	0,64

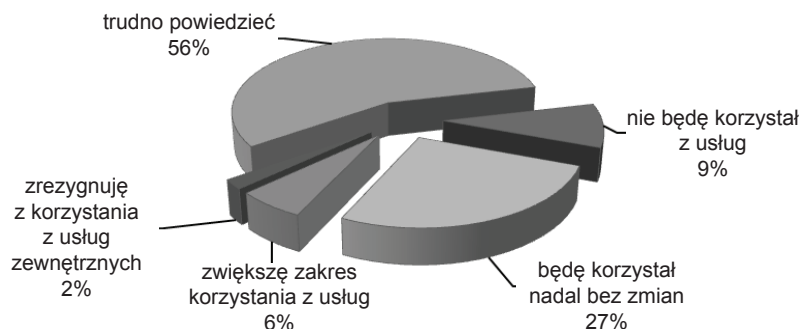
Źródło: badania własne.

usług firm zewnętrznych, to z większą częstotliwością. Szczególną uwagę zwraca w tym przypadku wysoka wartość współczynnika kontyngencji Yule'a, wynosząca 0,83, podobnie jak współczynnika P Pearsona, wynosząca 0,64 (tab. 2.).

Rolnicy, którzy zdecydowali się na korzystanie z usług, kierowali się różnorodnymi przesłankami. Motywy te można podzielić na dwie grupy: ekonomiczne oraz pozaekonomiczne. Do pierwszej z nich możemy zaliczyć dążenie do obniżenia kosztów prowadzonej produkcji, w tym kosztów transakcyjnych, poprzez tworzenie relacji pomiędzy podmiotami [Kraciuk 2012]. Wśród wymienianych w literaturze czynników decydujących o podjęciu współpracy z firmami znalazły się również obniżenie nakładów inwestycyjnych, bardziej efektywne wykorzystanie posiadanego potencjału produkcyjnego, zwiększenie rentowności gospodarstwa, co w konsekwencji przyczynia się do wzrostu ich dochodowości. Rolnicy decydujący się korzystać z oferty usługowej kierowali się również czynnikami pozaekonomicznymi, takimi jak zmniejszenie pracochłonności wykonywanych czynności produkcyjnych, wygospodarowanie większej liczby godzin wolnego czasu [Mogilnicki, Iwan 1980]. Andrzej Radwan i Aleksander Wadoń [2011] podkreślali, że właściciele gospodarstw coraz częściej korzystali z ofert firm usługowych ze względu na brak siły roboczej, co uniemożliwia wykonywanie wielu prac we własnym zakresie. Właściciele badanych gospodarstw jako główny czynnik decydujący o podjęciu współpracy z firmami świadczącymi usługi dla rolnictwa i ogrodnictwa wskazywali w 44% brak odpowiednich, specjalistycznych maszyn i narzędzi, które są niezbędne do sprawnego wykonania prac w gospodarstwie. Wśród najczęściej wymienianych powodów podejmowania decyzji o korzystaniu z usług znalazły się również możliwość usprawnienia pracy w gospodarstwie (28% ankietowanych) oraz niższe koszty (9% rolników).

Rozwijający się sektor usług skierowanych do producentów rolnych staje się jednym z ważniejszych elementów produkcyjnej obsługi tej gałęzi gospodarki. Obejmuje on swoim zasięgiem nie tylko podmioty indywidualne, ale również przedsiębiorstwa, organizacje oraz instytucje, które w wielu przypadkach nie uczestniczą w działaniach związanych z procesami produkcyjnymi. Rosnący popyt na usługi w sektorze rolnym staje się szansą na rozwój firm prowadzących działalność w tych obszarach. Wskazówką dla tych podmiotów mogą stać się plany właścicieli gospodarstw co do korzystania w przyszłości z ofert firm usługowych.

Rolnicy objęci badaniem najczęściej nie byli w stanie jednoznacznie określić, jakie mają plany odnośnie korzystania z oferty firm usługowych. Podczas przeprowadzonego wywiadu takiej odpowiedzi udzieliło 56% właścicieli gospodarstw. Stanowią oni tym samym

Rysunek 1. Zainteresowanie rolników korzystaniem z usług w przyszłości
Źródło: badania własne.

potencjalną grupę nabywców usług w przyszłości. Ponadto, optymistyczną perspektywą dla rozwoju tego sektora na omawianym obszarze jest deklaracja 27% rolników w zakresie kontynuacji korzystania z usług bez zmian, co więcej 6% właścicieli gospodarstw, którzy dotychczas samodzielnie wykonywali wszystkie prace we własnym zakresie w przyszłości planuje choć część z nich zlecać firmom zewnętrznym (rys. 1.).

PODSUMOWANIE

W wyniku przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w ostatnich latach wzrasta znaczenie sektora usług skierowanego do rolnictwa i ogrodnictwa, co staje się wyznacznikiem rozwoju gospodarczego tej gałęzi gospodarki. Ma to odzwierciedlenie we wzroście liczby przedsiębiorstw oferujących usługi dla sektora rolnego, a także ogrodnictwa, co szczególnie widoczne jest w przypadku przedsiębiorstw prowadzących działalność wspomagającą produkcję roślinną oraz zajmujących się zagospodarowaniem terenów zieleni. Rozwój ten jest odpowiedzią na rosnący popyt na usługi świadczone przez wyspecjalizowane przedsiębiorstwa.

Zainteresowanie podejmowaniem współpracy z podmiotami usługowymi wśród rolników zależy od wielu czynników. Na podjęcie decyzji o współpracy z firmami usługowymi najczęściej decydowali się rolnicy posiadający gospodarstwa o powierzchni od 5,1 ha do 45 ha, prowadzący produkcję zarówno roślinną, jak i zwierzęcą. W przypadku gospodarstw ogrodniczych korzystanie z usług firm zewnętrznych cieszyło się największym zainteresowaniem wśród sadowników, którzy w głównej mierze zlecali zadania związane z cięciem drzew i krzewów owocowych. Stwierdzono umiarkowaną bądź silną współzależność między częstotliwością korzystania z usług a wielkością gospodarstwa, a mianowicie duże gospodarstwa korzystały z usług z większą częstotliwością niż małe gospodarstwa.

LITERATURA

- Chlebicka A., Strzębicki D. 2009: *Efekty współpracy w grupach producenckich z perspektywy kosztów transakcyjnych*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XI, z. 1, s. 60-64.
- Daniłowska A. 2007: *Poziom, zróżnicowanie oraz uwarunkowania kosztów transakcyjnych kredytów i pożyczek rolniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 130
- Duszyk M., Grad N. 2011: *Rola usług i ich lokalizacji w przekształcaniach społeczno-gospodarczych województwa małopolskiego po 2000 roku*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu”, nr 18, s. 92-100.

- Glabiszewski W., Sudolska A. 2009: *Rola współpracy w procesie kształtowania konkurencyjności przedsiębiorstwa*, „Organizacja i kierowanie”, nr 2, s. 9-23.
- Jablonka R., Kapela K., Piszczatowska K. 2010: *Zapotrzebowanie na usługi mechanizacyjne w gospodarstwach indywidualnych powiatu wysokomazowieckiego*, „Inżynieria Rolnicza” 1(119), s. 215-221.
- Kołodziejczak M. 2010: *Znaczenie usług w rolnictwie polskim i niemieckim*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego” t. 10, z. 2, s. 41-48.
- Kołodziejczak M. 2011: *Koszt zakupu usług w całkowitych kosztach produkcji rolniczej gospodarstw-analiza porównawcza na przykładzie Polski i Niemiec*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Problemy Rolnictwa Światowego”, t. 11, z. 4, s. 98-107.
- Komarnicki P. 2011: *Wykorzystanie satelitarne systemu GPS do monitorowania parametrów pracy pojazdów i maszyn w rolnictwie*, „Inżynieria Rolnicza”, 4(129), s. 135-142.
- Kondratowicz-Pozorska J. 2008: *Analiza kierunków rozwoju usług na terenach wiejskich województwa zachodniopomorskiego w latach 2000-2006*, „Zeszyty Naukowe SGGW, Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej”, nr 68, s. 117-126.
- Kraciuk J. 2012: *Transakcje pozarynkowe w świetle teorii kosztów transakcyjnych*, „Roczniki Naukowe SERiA” t. XIV, z. 1, s. 256-259.
- Matejek E. 2009: *Zmiany na rynku przedsiębiorstw usług ogrodniczych w Polsce w latach 2004-2009*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa im. Szczepana Pieniżka”, t. 17, s. 147-157.
- Mogilnicki E., Iwan B. 1980: *Ekonomia i organizacja handlu rolniczego*, PWN, Warszawa, s. 180-194.
- Mudie P., Cottam A. 1998: *Usługi – Zarządzanie i marketing*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 20-28
- Olewnicki D. 2010: *Rynek firm usługowych zagospodarowania terenów zieleni w Polsce w latach 2001-2008*, „Człowiek i środowisko”, 34(1-2), s. 97-110.
- Radwan A. 2006: *Usługi w gospodarstwach rozwojowych Warmii i Mazur*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. VIII, z. 1, s. 154-157.
- Radwan A., Wadoń A. 2011: *Usługi rolnicze w gospodarstwach rodzinnych na terenach uprzemysłowionych*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. XIII, z. 2, s. 382-386.
- Tabor S., Kuboń M. 2010: *Usługi techniczne i usługi produkcyjne w wybranych gospodarstwach powiatu miechowskiego*, „Inżynieria Rolnicza” 7 (125), s. 207-213.
- Talarek M. 2008: *Rynek usług dla rolnictwa w Polsce w 2007 roku*, „Roczniki Naukowe SERiA”, t. X, z. 4, s. 438-441.

Wioleta Sobczak, Dawid Olewnicki

THE DEVELOPMENT OF SERVICES FOR AGRICULTURE AND HORTICULTURE IN POLAND

Summary

The research presents an analysis of the development of services for agriculture and horticulture in Poland. The number of companies in the scope of their activities, as well as the interest in the use of service companies by farmers and horticulturists were analyzed. In the first part of these studies, GUS statistics were used. In the second part, a survey was conducted with farmers and horticulturist. Research has shown that the number of companies providing services for the agricultural sector is growing steadily. Their development is a response to growing interest in the services of these companies by agricultural producers. The interest in the use of the services is influenced by many factors, such as the owners' education level and type of production.

Adres do korespondencji
mgr inż. Wioleta Sobczak, dr inż. Dawid Olewnicki
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Samodzielna Pracownia Organizacji i Ekonomiki Ogrodnictwa
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. 0 (22) 593 20 25, 593 20 24
e-mail: wioleta_sobczak@sggw.pl, dawid_olewnicki@sggw.pl